

ՆՈՐ-ԴԱՐ

1886

№ 143

ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

Ուրբաթ 29 Օգոստոսի

Ուրբաթ 29 Օգոստոսի

ԵՐՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

№ 143

Յարեկան 10 թուրի, վեց ամիսը՝ 6 թուրի, երեք ամիսը՝ 3 թ. 50 Կ. հատուկ 5 կոպէկի: Բաժանորդ գրվում են թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցեն՝ Тифлиса, Редакция «Нор-Дар» կամ Tiflia. Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրատանը բաց է ամեն օր (բացի տոհմօրերից) ժողով 9-ից մինչև 2-ը: Ցայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուներով: Ցայտարարութիւնների բաժին 2 Կ., լեկալանների համար՝ կրկնապատիկ:

ԲՈՎԱՆՎԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջին օրը — Գլխորդների բացման առթիւ: Քրոնիկոն. — Մատենադարանի ակնարկ: Թղթակցութիւններ. — Շուշին: Քաղաքական. — Բիւսարի և Գիրսի տեսակցութիւնը. — Բոլշաքովի գործեր. — Լուրեր: Խառն լուրեր: «Նոր-Գար»-ի հեռագիրներ: Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս 28 օգոստոսի 1886. ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻ ԲԱՅՄԱՆ ԱՌԹԻՒ:

Օգոստոս ամիսը վերջանում է, դպրոցների բացման օրն հասնում է, բայց մինչև օրս, ինչպէս տեսնում ենք, շատ ուսուցիչներ մնացել են առանց տեղի և չգիտեն էլ ում գիմնէն, որ պաշտօն ստանան: Շատ տեղերի դպրոցական վարչութիւններ էլ դեռ ուսուցիչ, վարժուհի չունին և չգիտեն էլ թէ ում հրաւիրեն. կան և դպրոցներ, որոնց համար մինչև տեղամ հոգաբարձուներ դեռ ընտրուած չեն:

Գաւառական քաղաքներից հոգաբարձութիւնները գիմնէն են մեզ, որպէս զի մենք ուսուցիչ կամ վարժուհի հրաւիրենք իրենց դպրոցները համար:

Անընդհատ ուսուցիչներ գալիս են խմբագրատուն՝ իմանալու, թէ որտեղ է հարկաւոր ուսուցիչ և ինչ պայմաններով կամ թէ խնդրում են, որ մենք միջնորդենք, գտնենք իրենց համար լարմարաւոր տեղ պաշտօն, որպէս զի պարագ չմնան...

Դպրոցական գործերի այս գրութեան ժամանակ, մեր մամուլի մէջ մի քանի տեղից միայն հոգաբարձուները ուսուցիչների վերաբերութեամբ լայտարարութիւններ հրատարակել տուին և զլացան լայտարարութիւնների մէջ որոշելու պայմանները, ուսուցիչներին վճարելիք ռոճիկները:

Ինչպէս մեր շատ գործերում, նոյնպէս և դպրոցական գործում, երևում է, որ մենք վերջումը սկըսում ենք մտածել այն, ինչ որ սկըսելու ենք հարկաւոր անել:

Ինչ շատ դպրոցներ մենք ունինք, ինչ շատ ուսուցիչներ մենք ունինք. — բայց արի տես, որ այսօր դպրոցը ուսուցիչ է որոնում և չէ գտնում, ուսուցիչը դպրոց է պըտրտում և չէ գտնում: Ուսուցչի և դպրոցի միջև բարձր պատ է քաշուած և այդ պատը, մեր դանդաղիտութիւնն է, մեր պարտաճանաչութեան թուլութիւնն է, մեր անհոգութիւնն է, մեր խնամիջանն է, որ դպրոցի և ուսուցչի մէջ տեղ նստել է և առանց նրան ուսուցիչը դպրոցի երես կարող չէ տեսնել:

Մի՞թէ կարելի էր վաղորօք հրատարակել, մօտաւորապէս գոնէ, մեր դպրոցների ցուցակը, և թէ ինչ ուսուցիչներ են հարկաւոր և որքան ռոճիկով. նոյնպէս և ուսուցիչներին մանրամասն նշանակելով թէ ով որտեղ է աւարտել, որտեղ է ուսուցչութիւն արել, ինչ ռոճիկով... Այսպիսով թէ ուսուցիչները կը իմանային իրենց գործը և կարող կլինէին գիմնէն ուր անկէ, նոյնպէս դպրոցների հոգաբարձութիւնները կարող էին դիւրութեամբ իրենց հարկաւոր ուսուցիչները գտնել և հրաւիրել:

Իսկ այժմ, այսպիսի անորոշ և խառն գրութեան ժամանակ, մանաւանդ որ ուսուցչական պաշտօնը, ինչպէս երևում է, աճուրդի է հանվում, «ո՞վ աւելի քիչ է ուղղում» կոչումով... չենք տարակուսում, որ աւելի լաւ և ընդթեմը քաշուող ուսուցիչները կարող են պարագ և անգործ մնալ:

Հարցնում ենք, մի՞թէ դա արդար գործ է, մի՞թէ դա մնաս չէ դպրոցական գործին, մի՞թէ չպէտք է մտածենք, գոնէ վերջին րոպէում, շատ տարիների ընթացքում ուսուցչութեամբ պարագող ուսուցչին անդ աւուր, որպէս զի նա ասպարէզ ունենալ գործելու և միջոցապրելու:

Ք Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Մեզ գրում են. — Երբ լսեցինք, թէ քաղաքային վարչութիւնը մտադիր է ջրի համար տակաւ ջրանաւակներ կարծուել էինք, թէ առաջ՝ որ առնում էինք «Թուրքի» 10 կոպէկով, այժմ կ'առնենք 5 կոպ. բայց բանից բոլորովին հակառակը դուրս եկաւ. 10—11 Կ. փոխարէն, հարկաւոր կը լինի վճարել 18—20 կոպ. և այն ահա թէ ինչպէս. մէկ «Թուրքի» նախկին չափով մտնում էր 7—7½, վերջայ ջուր, մինչդեռ վարչութեան որոշածովը առնում է 16—18 վերջայ ջուր. ինքն ըստ ինքեան պարզ է, թէ ինչ նշանաւոր փոփոխութիւն է մտել այդպիսի—դէպի վատը. հարուստները ի հարկէ, մի միծ բան չունին կոտնելիք, բայց ինչ անեն վերջայով առնող չքաւորները, որ իրենց դաւը քրտինքով հաղւ են կարողանում մի կտոր հաց ուտել. — այժմ նրանք ճարկ կտրած, երկի իրենք պիտի գնան Քուրը ջուր բերելու:

Մեզ գրում են. — Մի կէտ, որ աչքի է ընկնում այժմ մեր դպրոցական գործում, այդ դպրոցների հոգաբարձութիւններին տուած իրաւունքն է ուսուցիչների վարձելու. Հոգաբարձուները ընտրուած լինելով մեծաւ մասամբ անգրագետ, դպրոցական գործին անտեղեակ անձնաւորութիւններին, սակարկութեանց մէջ են մըտնում ուսուցչաց հետ և ո՞ր ուսուցչին

էլ արժան համաձայնութիւն նրան էլ նշանակում են ուսուցիչ — առանց ուշադրութիւն դարձնելու ուսուցչի հասկացողութեան կամ վկայականին: Այս է պատճառը, որ շատ փորձառու ուսուցիչներ, այժմ անգործ թափառում են, իսկ բազմաթիւ անփորձ անձնաւորութիւններ ստացել են ուսուցչի կոչումը:

Քաղաքիս 6-րդ մասում գտնուող Աբաս-Աբաթեան նեղ փողոցը շատ աննախանձելի դրութեան մէջն է գըտնվում, փողոցը թէպէտ և քարած է, բայց կարծում ենք, աւելի լաւ կը լինէր, որ քարած չը լինէր որովհետև քարերը տեղ տեղ դուրս են ցցուած, տեղ տեղ ներս ընկած, մի տեղ փոս է առաջացել, միւս տեղ բարձրութիւններ:

Բացի դրանից, փողոցը շատ անմաքուր է և աղբով լիքը, այնպէս որ, մարդ զգում է այդ տեղով անցնելիս: Թէև փողոցներ մաքրելու համար կան մշակներ, բայց այս երկու ամիսները այդ փողոցը ոչ մի անգամ չարժանացաւ մաքրութեւ:

Դեռ այս բաւական չէ. գիշերները փողոցը այնքան մութն է լինում, որ լուսնակ չեղած միջոցին անհնար է լինում մի քայլ հեռուից մի բան տեսնել:

Քիւրդամիւրից «Կառնի» լրագրին գրում են հետեւեալ. «Մահմեդական բնակիչների մէջ, թէև ոչ ամեն տեղ, մի սովորութիւն կայ, այն է հունձից յետոյ այրել շաշմերը, որնրանք մաքրութիւն և բարւոքութիւն առաջիկայ տարույն վարուցանքի համար: Թէ որ քանի մի տող դիտողութիւն հրատարակեցին Ղուկաս կաթողիկոսի նկատմամբ սպրդնած սխալի դէմ: Այդ դիտողութեան հետ համաձայնած պիտի լինէր հարկաւ Մ. Վ. Մ. թերևս յառաջագոյն ինքն ևս նշմարելով այդ սխալն և ուղղելն երկրորդ տպագրութեան վերաբերելով: Արժ. Յուսիկ վարդապետն բաւական չհամարեց կանխաւ այլոց գրածներն ինքն ևս կրկնեց իւր եկեղեցական պատմութեան ընթացքի մէջ, բայց կրկնեց ոչ այն փախկութեամբ՝ ինչպէս Պատկանեան և Երմազանեան, այլ այնպիսի բաւեր գործածելով, որք կը գործադրուին աւելի նշանակելու քան թէ սխալն նշանակելու համար:

Բայց արեւօք այդ ամենը կարող են ստուեր անել Մ. Վ. Եկեղեցական պատմութեան վերայ, որի մէջ փայլում է Հայաստանեայց առաքելական. Եկեղեցու հոգին: «Հոգին է, որ կեցողացան»:

Ո՞ր բանասէրի կարծիքն է, թէ «պատմութիւնը կը խմբագրուի»: Մենք կարող ենք միմիայն կարծել, որ արժ. Յուսիկ վարդապետը պատմութեան վերայ այդպիսի տարրական գաղափար ունի: Մեր կարծիքը պատմութեան վերայ անյայտ բանասէրներից առած չէլինք, այլ ստացել էինք պատմական գիտութեան մէջ՝ որպէս պայծառ աստղ փայլող՝ Քրիստոսի հոգականութիւնը: Մեղաւոր չենք, որ մի մասնաւոր բանասէր այդ մարդի գրութեան հետ առաւել ծանօթ է, քան թէ մեր պատմախօսները...:

Որովհետև Յուսիկ վարդապետը տարբերութիւն դնելով իւր և Մ. Վ. Մ. երկարութեան մէջ՝ նկրտում է առաւելութեան տալ իւր աշխատութեան, մենք պարտավորուած ենք ցոյց տալ, 30-ը խաւացի, 9-ը Հնդկաստանից, 5-ը Միացեալ-Նահանգներից և մէկը սպանիացի:

Արժ. Յուսիկ վարդապետի եօթն դիտողութիւնների պատասխանը:

ՄԱՏԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Արժ. Յուսիկ վարդապետի եօթն դիտողութիւնների պատասխանը:

Արժանապատիւ Յուսիկ վարդապետը «Նոր-Գար»ի № 101-ում մեր դէմ հրատարակած իւր պատասխանով հարկ էր դրած մեր վերայ վերստին մի քանի նկատողութիւն անել՝ թէ իւր և թէ Մ. Վ. Մ. երկարութեան եկեղեցական պատմութեանց մասին: Գուցէ, տողերս փոքր ինչ ուշացած համարուին, սակայն յարուցուած խնդրի մշտական նշանակութիւնը աչքի առաջ ունենալով կարող ենք ասել՝ լաւ է ուշ քան երբեք...:

Տարիներ առաջ՝ երբ Երուսաղէմի տպարանից հրատարակուեցաւ Մ. Վ. աշխատասիրած եկեղ. պատմութիւնը հանրական ցնծութեան պատճառ. եղաւ գրեթէ բոլոր հայոց մէջ. — առաջին անգամն էր, որ Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցին իւր խանդավառ գաւալի աշխատութեամբ իւր պատմութիւնն ունեցաւ: Պարբերական հրատարակութիւնները գովեստի խօսեցան և, ինչպէս յիշում ենք՝ միմիայն Պատկանեան ծերունի Տ. Գաբրիէլ քահանայն և պ. Գ. Երմազանեանցն էին, որ քանի մի տող դիտողութիւն հրատարակեցին Ղուկաս կաթողիկոսի նկատմամբ սպրդնած սխալի դէմ: Այդ դիտողութեան հետ համաձայնած պիտի լինէր հարկաւ Մ. Վ. Մ. թերևս յառաջագոյն ինքն ևս նշմարելով այդ սխալն և ուղղելն երկրորդ տպագրութեան վերաբերելով: Արժ. Յուսիկ վարդապետն բաւական չհամարեց կանխաւ այլոց գրածներն ինքն ևս կրկնեց իւր եկեղեցական պատմութեան ընթացքի մէջ, բայց կրկնեց ոչ այն փախկութեամբ՝ ինչպէս Պատկանեան և Երմազանեան, այլ այնպիսի բաւեր գործածելով, որք կը գործադրուին աւելի նշանակելու քան թէ սխալն նշանակելու համար:

Բայց արեւօք այդ ամենը կարող են ստուեր անել Մ. Վ. Եկեղեցական պատմութեան վերայ, որի մէջ փայլում է Հայաստանեայց առաքելական. Եկեղեցու հոգին: «Հոգին է, որ կեցողացան»:

Ո՞ր բանասէրի կարծիքն է, թէ «պատմութիւնը կը խմբագրուի»: Մենք կարող ենք միմիայն կարծել, որ արժ. Յուսիկ վարդապետը պատմութեան վերայ այդպիսի տարրական գաղափար ունի: Մեր կարծիքը պատմութեան վերայ անյայտ բանասէրներից առած չէլինք, այլ ստացել էինք պատմական գիտութեան մէջ՝ որպէս պայծառ աստղ փայլող՝ Քրիստոսի հոգականութիւնը: Մեղաւոր չենք, որ մի մասնաւոր բանասէր այդ մարդի գրութեան հետ առաւել ծանօթ է, քան թէ մեր պատմախօսները...:

Որովհետև Յուսիկ վարդապետը տարբերութիւն դնելով իւր և Մ. Վ. Մ. երկարութեան մէջ՝ նկրտում է առաւելութեան տալ իւր աշխատութեան, մենք պարտավորուած ենք ցոյց տալ,

որ բուն այդ կարծուած առաւելութեան մէջ է Յուսիկ վարդապետի Եկեղեց. պատմութեան հոգաւորները:

Ա. Արժ. Յուսիկ վարդապետը ծանօթէ գրութեան անունում Մ. Վ. Եկեղ. պատմութեան հոգաւորներ, և ինքն լաւ է համարում առանց ծանօթուի ուղղակի անցնել եկեղեցական պատմութեան, ինչպէս արժանապատիւ հեղինակը սրանով կամենում է ասել, թէ աւելորդ է այդ նախաշարժը և ինքն այդ աւելորդութիւնից ազատած է իւր պատմութիւնը — սա թիւր դատողութիւն է և աւելի թիւր հետևողութիւն:

Բոլոր պատմաբանները, ոչ միայն եկեղեցական այլ և աշխարհական, — առաւելները թուել կրկարի, — մեծ նշանակութիւն տուած են այն ամենամեծ և յայտնի Ստոնաւային տնօրինութեան, ինչպէս Մեծիայի երևումն աշխարհիս վերայ և աշխարհի բարոյական ցնցումն: Իւրաքանչիւր պատմաբան ընդարձակօրէն պատմած է այդ հին ու նոր աշխարհի մեծ փոփոխութիւնը, որովհետև չկայ բնաւ մարդկային ազգի պատմութեան մէջ մի անցք, մի դէպք, մի յեղաշրջում, որ այդքան վսեմ հետեանքներ ունենար: Չպատմել այդ մեծ փոփոխութիւնը — նշանակում է չիմանալ թէ որ դաշից մտնելու է եկեղեցու պատմութեան հանդիսավայրը:

Արժ. Յուսիկ վարդապետը ինքն ազատ էր հոգաւորացիներու բայց կարծելով թէ՛ Մ. Վ. Մ. գրելով, նուազեցրած է իւր երկարութեան յարգն՝ անարդարաւալի սխալ է: Ընդհակառակը՝ շատ փափագելի էր մեզ, անշուտ և շատերին, որ Մ. Վ. Մ. իւր նախաշարժին կցէր նաև Առաքելոց գործոց ու թղթոց բովանդակութեան համառօտագրութիւնը այն ոճով այն կարգաւորութեամբ, որով գրած է եկեղ. պատմութեան հոգաւորները:

Բ. Արժ. Յուսիկ վարդապետն ասում է, որ ինքն առաջին չրջանի (34—304) առաքելական յայրորդութեան չորս աթոռների պատմութիւնը ուրոյն ուրոյն գրած է, մինչդեռ ըստ իւր ասութեան Մ. Վ. Մ. խառն խառն է գրած:

Ներ է մեզ Յուսիկ վարդապետը՝ եթէ ասենք՝ որ այս խօսքերը անտեղի անպարծութիւն են: Մի՞թէ նա ուսումնասիրած չէ, թէ ինչ վիճակի մէջ էր քրիստոնէութիւնը առաջին երեք դարերուն մէջ, մանաւանդ Հայաստանում: Մինչդեռ Քրիստոսի աշակերտներն կամ հետևողներն սոսկալի հաւածանքներն մատուած, իրենց երկնաւոր վարդապետի նման գլուխները դնելու տեղ չունէին, Թուսիկ վարդապետ աթոռներ և աթոռաւակաց մնայուն կացութիւն է երազում և այս երազական հիման վերայ խառն խառն է անուանում Մ. Վ. եկեղեցական պատմութիւնը. Գ. Գ. Արժ. Յուսիկ վարդապետն ասում է թէ՛ Մ. Վ. Մ. հետեւ է Պ. Իդնատ փափագեանի եկեղեցական պատմութեան, և իրեն օժանդակ է ընտրել ըստ պատմական և ըստ մատենագրական մասին, իսկ ինքն Յուս. վարդապետը առաջնորդուել է Չամչեանի երկարատար պատմութեամբ, որ հիւսն հիւսն էր օգնել է կոչում:

Արժ. Յ. վարդապետը կարող էր

անում, քերում, բերում էին իրենց կալ գառու բոյսեր, ծաղիկներ, փունջեր, ծաղիկ պսակներ, շիրիմ, մամակախնրո ուր արժանաւոր ուղով ընդունին իշխանին: Ժամի $\frac{1}{2}$ իշխանը դուրս եկաւ Գլխներէ խաւարացի կաւարով և կնոջ հետ դիմադրեալ Գլխի մօտ ճաշելու: Ժողովարար ամբողջ ժամանակն աղաղակում էր «Hoch Fürst Bismark» («Էջեղ իշխան Բիսմարկ»): Իշխանը հագած, էր սև սերճիւկ, սպիտակ փողպատ զարդերով զլիարկ: Պ. Գլխը իւր ոջով և դուտարներով, որոնք հանուն էին սպիտակ հագուստ, կանգնէ էր երկրորդ յարկի մօտադնաբեր չափով ողջունել Գլխի զհարեմ: Գլխն սանդուխքների մօտ իշխանն ղմաւորեցին պ. Գլխի ողջին իրէի ուսական դեսպանութեան քաղաքը և իշխանունու կուռը մած բարձրացաւ դէպի վեր: Նրան հետևէ էր իշխան Բիսմարկը, Բալթիէնէլը և բարձուն Ստալը: Գլխը ուսական էր իւրեքին իւր զարանքի ուսական: Զայն ամբողջ ժամարը երաժշտութիւնը, Տօմաթի Պըրնիցնսպալի այդ կուռքի առաջընդունումը, նուազում էր և վերերը կօշերկում ուսական և աւսական հիմնով: «Hoch, lebe wohl» աղանկերը ստիպեցին իշխանին դալ պատշաճ և ողջունել Ժողովին: Ժամի $\frac{3}{4}$ -ին կառքը բերին իշխանը իւր կնոջով գնաց դէպի բերք իւրաւնոցը, իսկ պ. Գլխը գնած իւրերի հետ սկսեց ոտով մնալ աղբիւրների մօտ, անցնելով մանակը տար խօսակցութեամբ: Հետո՛ւ օրը, այնէ՛ օրաստոսի 15-ին, առ Բիսմարկը նշանակած ժամանաւորները մնալով ուսական

դէպի Բերլին: Երէկ երեկոյեան իշխա-
նը ոչ մի տեղ չգնաց և դիմանացի-
ները շատ էին սպասում տեսնել նրան
թատրոնում: Այսօր առաւօտեան ուս-
տիականները սպիտակ ձեռնոցներով
ժամի 5-ից սկսած հսկում էին գեր-
մանական կանցլերի ժամանակաւոր
բնակարանը և ոչ ոքի չէին թողնում
անց ու դարձ անել լիպոցներում:
Ժամի 10-ին Բիսմարկը երեկոյեան ի-
րեն սպասող ամբոխին, որոնք կա-
րողում էին նրա երեսը տեսնելու,
թողնելով տանը իւր քարտուղար Բո-
տտերֆելդին, իշխանը ռազմական
իւր թիկնապահ դամաբարձացի շան դը-
նաց դրօշակու: Ըսելով անընդհատ
«hoch» և «lebe voh!» խօսքերը, Զրօս-
նեւոյ յետոյ նա գնաց պ. Գիբսի մօտ
բայց տանը չգտաւ: այլ հանդիպեց
նրան Հիւքսերի հիւրանոցի մօտ, որ
տեղից դուրս էր գալիս: Երկու աստի-
ճանաւորներն էլ բարձրացան սան-
դուլքներով և մի ժամաչափ խորհրդ-
դակցեցին: Գեռ Բիսմարկի Ֆրանցենս
բաղում եղած ժամանակ, ինձ յաջող-
ուեցաւ հանդիպելու պ. Գիբսին, ա-
տու՜ է իշխան թղթակիցը և սովորա-
կան ողջոյնից յետոյ նա հարցրի նը-
րան, թէ «Թոյլ տուէ՞ք ձեր գերա-
զանցութիւնը հարցնել ձեզ, թէ կարե-
ւի է կարծել, որ ներկայումս խաղա-
ղութիւնը աւելի ապահովուած է, քան
թէ երբ և իցէ:

— Ամեն բան լաւ է գնում, շատ
լաւ է (cela va bien très bien). — պա-
տասխանեց մինիստրը:

— Կարելի է իշխան Բիսմարկի հետ
ունեցած ձեր տեսութիւնը կանոնաւոր
կօնֆերինցիա համարել:

— Ո՛ր այդ շատ բարձր խօսք է, պա-
տասխանեց պ. Գիբսը, իշխանը այ-
ցեւից ինձ, կատարելով միայն քաղա-
քավարութեան պարտականութիւնը և
այլ ոչինչ:

— Ուրեմն ձեր տեսութիւնը արձա-
նագրութեան ձև չունէ՞ր, հարցրի ես:

— Ի հարկէ ոչ: Կարող եմ ձեզ հա-
ւատացնել, որ ոչ մի արձանագրու-
թիւն չէ կայացել:

Այդ խօսքերից յետոյ, ես շնորհա-
կալութիւն արեցի նրանից և հե-
ռացայ:

Ժամը 2 1/2-ին կանցլերը իշխանու-
հի Բիսմարկի հետ ժողովրդի խաղա-
ցի «hoch», «lebewohl» աղաղակնե-
րով, կառքով գնաց դէպի Königsville:
Պարոն Գիբսը իւր բնամանիքի և այս-
տեղ հաւաքուող զիւլօմատների հետ
միասին սպասում էին իշխան Բիսմար-
կին:

Բօլշարական խնդրեր այստեղ լուծ-
վում էր Դարտուսի վաւեր բաղնիսնե-
րի տակ, որ Տօմաշկի օրիկստուն էր
սածում:

Ժամը 2-ին, արդէն երկաթուղու
կայարանում խոնկում էր ամբոխը:
«hoch» բացականչութիւնը յայտնում
էր, որ կանցլերը մօտենում է, կանայք
ձգում էին ահալիք քանակութեամբ
փունջեր, որ իշխանը օդի միջից բըռ-
նում էր: Կայարանում պ. Գիբսը իւր
կնոջ և Ստայլ, Ստրուվէ և Կանտա-
կուդէն և որոշեց հետ սպասում էր կա-
յարանում: Գնացքը իգգրից եկաւ և
իշխանական չորհրդարանը շուտով միաց-
րին և բարեկամական ողջագոհութիւն
յետոյ, խաղաղեցի «hoch» աղաղակով
և զլխարկ ու թաշխնակների ծածան-
մամբ, գնացքը շարժուեց: իշխանը պա-
տուհանի առաջ կանգնած, մնաց բա-
րե էր անուկ երեկ իւր սրտում ծի-
ծաղելով ամբոխի թեթեւութեան
վերաբ: Հանգիստ, խաղաղ Ֆրանցեն-
սբաղը, որ միայն սակաւաբնի և զեղ-
նած կանանց ու գեմարօյից տանջող
ծերուկներին էր անկրան տալիս,
յանկարծ պատմական տեղ դարձաւ:

ԲՕԼՂԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Օգոստոսի 21-ից (2 սեպ) «Мокс-
Бѣд» լրագրին յետօրեակից հետագրում
են հետեւեալը. «Բատտոնները իշ-
խանի դիմադրները դէմ բօլշարական
կառավարութեան կողմից ձեռնարկած
միջոցները շատ խիստ են: Դատ սպա-
նեւր և պարտուաւոր անձինք բանտար-
կուած են և անդթարար գանահար-
ուած:

— Երէն ամիս 16-ից Կալաֆաթից
հեռագրում են Վեննայի լրագրիւնե-
րին, թէ մայեօր Գրուելը և Բերդերով
կապիտանը, որոնք փորձ փորձեցին
թաղանթիլ րուսիական սահմանե-
րում, ձերբակալուեցան և խիստ հսկո-
ղութեամբ յետոյ Վիդլին հար-
ձափորձից յետոյ, իսկոյն բանտարկ-
ուեցան: Գրուելը և Բենդերովը հա-
տարակ չորերով էին: Նրանք մտադիր
էին Գանուրի վերայով անցնել դէպի
րուսիական ափը և արդէն ոչ հե-
ռու Բախովցի, զոնովում էին Գալսո-
ղօյ գիւղի մօտ, երբ նաւապարները,
որոնք պիտի ափ հանէին, ձերբակա-
լեցին երկուսին էլ և ներկայացրին
Բօխովի իշխանութիւններին:

Բերլինի «Tageblatt» լրագրի Լվովի
թղթակիցը բօլշարական յեղափոխու-
թեան և իշխան Ալէքսանդրի ճանա-
պարհորդութեան մասին հաղորդում է
հետեւեալ հանգամանօրէն տեղեկու-
թիւնները, որոնց խմբել է նա նոյն
իսկ Բատտոններգեան պրինց Լիւդվի-
գից: «Տէրութեան յեղափոխութեան
մէջ զինուորականները աւելի էին մա-
նակցում, որ մինչև այժմս յայտնի
չէր: Բանտի մօտ գտնուող առաջին
գունդը, համաձայնելով Կիւստենդի-
լեան բառալիծին, հետ, միասին էին
գործում: Գիշերուայ ժամի 2-ին, ներս
վազեց իշխանի նշնարանը պալատա-
կան պահապան զինուորը և տալով
իշխանին մի ատրճանակի ցած ձայնով
ասաց նրան. «Առաւօտը իշխանը
շտապեց իջնել սանդուղքներով, որոնք
տանում էին դէպի ձմերային պարտէ-
զը, բայց սանդուղքների մօտ նրան
խիշակեց արգելք եղան երկու զի-
նուորներ: իշխանը վերադարձան նշնա-
րան, ուր տեսաւ շատ սպաներ, որոնք
ուղղեցին ատրճանակի բերանը դէպի
նրան: Սպաներից մինը իւր յիշատա-
կարանի զբօյկից պատուեց մի կտոր
թուղթ և սկսեց մի ինչ բան գրել:
Միւս սպաները ստիպեցին իշխանին
նստել սեղանի մօտ, տուին նրան զը-
րած թուղթը և աղաղակեցին «տո-
րազրի» ստորագրելու: Ամեն կողմից
նեղուած և երկիւղ կրելով իւր վերայ ա-
մեն կողմից ուղղած ատրճանակներից,
իշխանը գրեց հետեւեալ խօսքերը: «Ալէք-
սանդր, Թոյլ Աստուած պահէ Բօլշա-
րիան»:

Սրանից յետոյ իշխանին տարան
պատերազմական միլիտարութիւնը, ուր
նրան բռնուած սպասում էր պրինց
Ֆրանց-Յօսեֆը:

Միլիտարութեան մէջ նրանց պա-
հեցին մօտ 2 ժամ: Զետոյ նրանց ա-
մեն միմեկին նստեցրին առանձին կառ-
քերի մէջ, երկ երկու սպաների հետ,
որոնք բռնած ունէին ձեռքերում ա-
տրճանակներ և ուղղած ունէին նը-
րանց բերանը դէպի գրեկները: Կա-
ռապանի մօտ նստեցին մի մի հողի
կրտսեր սպաներ: Երբ իշխանը հեռա-
նում էր զինուորական միլիտարու-
թիւնից, այդ ժամանակ նրա մօտ
գտնվում էին մօտ 40 սպաներ, որոնք
գնելով ձեռքերը զրպանի մէջ, ծիծա-
ղելով նայում էին իշխանի վերայ:
Այդ դաւադրութեան մէջ մասնակ-
ցում էին զինուորական դպրոցի բո-
լոր կրտսեր սպաները և առա-
ջին գնդի ու հետեակ վաշտի շատ
սպաներ: Սպաներից շատերը, որոնք
ուղղել էին իշխանի վերայ իրենց ա-

տրճանակները, նախընթաց երեկոյն
ճաշում էին իշխանի հետ: Առաջին
գիշերը իշխանը մնաց մի վանքում,
որ 25 կիլօմետր հեռու էր Սօ-
ֆիայից: Մինչև Գանուր հասնելը,
իշխանին ուղեկցում էին սպաներ և
երբ նա կամենում էր բերանը բանալ
և մի ինչ խօսք ասել կամ մի բան
խնդրել, իսկոյն վերջիններս՝ գոռում
էին «լուրի» եթէ ոչ կապանները»:

Նախ վերայ երկու եղբայրներին էլ
փակել էին մի սենեակի մէջ, որի դու-
րները մօտ սուսերամերկ կանգնած էին
երկու սպայ: Սենեակի մէջ սատիկ
չու էր: Իշխանը կամեցաւ հանել զը-
ւովի պատուհանից, բայց զինուորի-
նը կողտուլեամբ յետ քաշեցին նրան
պատուհանից: Նա խնդրեց թող տալ
նրան գոնեայ մի վայրիեան մաքուր
օդ ծծել սակայն մերժեցին: Երբ
նախ պահպան զինուորները Գանուրի
գնդի զինուորներն էին իրենց բոլոր
սպաներով: Երբեք չարթի, կէս օրուայ
ժամի 7-ին, նաւը հասաւ Բէնի: Այս-
տեղ սպաները աշխատում էին գտնել
մէկին, որին կարելի լինի յանձնել իշ-
խանին և պրինցին: Բայց որովհետեւ
այդ բանը չյաջողուեցաւ, ուստի շա-
րունակեցին ճանապարհը, Հետեւեալ
օրը, առաւօտեան ժամի 8-ին, նաւը
նորից հասաւ ափը: Նաւահանգիստ
եկաւ ռուսական զինապետը և երկու
եղբոր խիստ հակողութեամբ տարան
քաղաքագլխի մօտ (?): Իշխանը խնդրեց
շարունակել գետով ճանապարհը, բայց
մերժեցին, յայտնելով, որ նա վտան-
գի կ'ենթարկուի, որովհետեւ Գանուրի
վերայ գտնուած բոլոր քաղաքներում
սպասում են նրան կաշառուած մար-
դապաններ և աւազակախմբեր, որ
կալանաւորեն նրան:

Մի սերբիացի բարձրաստիճան անձը,
անցնելով Վեննայով, հաղորդեց «Ti-
mes» լրագրի թղթակցին Բօլշարիայի
գործերի աւթիւ: Միւսին թագաւորի
հետ ունեցած իւր խօսակցութիւնը,
«Եթէ իշխան Ալէքսանդրը զար Բէլ-
գրադ, առաց Միլան թագաւորը, ես
նրան կըտայի զէնք, զրամ, մէկ խօս-
քով ամեն ինչ, բացի զինուորներից,
որոնց ես իրաւունք չունիմ տալու»:
Միայն թէ օգնէի նրա վերադառնալուն
Սօֆիա, եթէ իշխանը նորից գահ
բարձրանայ, այն ժամանակ նրա հետ
ունեցած անցեալ պատերազմը կը
մոռացուի: Մենք կը վերականգնե-
նենք Բօլշարիայի հետ զիւլօմատի-
կական յարաբերութիւնները և կաշ-
խատենք սերտ բարեկամ անալ մի-
միանց հետ»:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայ ի ր օ յ ի Թ ա տ ր ո ռ ու մ մօտե-
րումս մի սուկից դէպք պատահե-
ցաւ: Վերջի «Բալ-Մասկարադ» օպե-
րայի վերջին գործողութեան մէջ Տա-
լօմանկայ Էթիֆօնը, որ ներկայացնում
էր Բէնտօյի գերը, պիտի դուրս գար
և երգէր, այն ինչ յանկարծ բռնի յե-
տեկ լուսեցան բարձր ձայնեւ: Մի-
տոյ դուրս եկաւ Տալօմանկայ և թոյլ
ձայնով երգեց իւր երգը ու յանկարծ
վայր ընկաւ գետին: Վարագոյրը
թողին և հանգիստականները մէջ լուր
տարածուեցաւ, թէ Տալօմանկը կը-
ռուեցաւ: Գլխաւորը հեղբոր, կամ բա-
րեկամի հետ և նախ քան բնմ դուրս
գալը մի ինչ անպատեւ խօսք
է ասել, որի համար էլ և հարուածել
է նրան զաշտոյով: Տալօմանկը տաքա-
ցած՝ նախ չէր գտնւում վերջի ցաւը,
որ յետոյ երեկոյեան, որ վտանգաւոր է,
Յանցաւորը փախել է:

Անսպասելի գիւտ: Բոսնիա-
նուսով մի բանուր, խաչոր աւազը փըշ-
րելու ժամանակ, Յինցինատի քա-
ղաքի փողոցում մօտերումս գտաւ մի
այմաստ, որի քաշն է 82 1/2 կարատ,
և ինչպէս ասում են, արժէ 500,000
ֆրանկ: Կարծում են, որ այդ այն ալ-
մաստն է, որ 1806 թ. ամերիկե-
հի տիկին Վարկը կորցրեց մօտակայ
կղզիներից միում և գտնվում էր Յին-
ցինատի բերած սալայատակ շինելու
համար քարերի մէջ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«Ն Ո Ր - Գ Ա Ր»-ի

ՀիիՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՅՑ
27 Օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. — Երէկ երեկոյեան
ժամը 6-ին Նոցին Կայսերական
Մեծութեան, Թագաւոր Կայսրը և
Թագուհի Կայսրուհին Մեծ Իշխան-
ների և պալատական խմբի հետ
Հասան Բրեստ-Գրաբովի երկա-
թուղու գծի Բարձր-Լիտովսկի կա-
յարանը, ուր նրանց զիմաւորե-
ցին Նիկոլայ Նիկոլայիչ աւագ, Մի-
խայիլ Նիկոլայիչ և Նիկոլայ Նիկոլա-
յիչ կրտսեր Մեծ Իշխանները, պրինց
Ալէքսանդր Պետրովիչ Օլգինսկուհի-
կին Վարշաւայի և Վիեննայի գեներ-
ալ գուբերնատօրները՝ Գուրկօն և
Կախանովը, զլիաւոր շտաբի Հրամա-
նատար Օբրուչեւը և այլ շատ քա-
ղաքային և զինուորական բարձր
պաշտօնեաներ: Պատուաւոր պա-
հապան կանգնած է Տ-րդ սպաների
գնդից իւր զրօշակով և մուգիկա-
լով: Կայսրանում Թագաւոր Կայս-
րին ներկայացաւ Բարձր-Լիտովսկի
գաւառի գեղապետների մի պատ-
գամաւորութիւն, որ նորին Մե-
ծութեան սղ-հաց ներկայացրեց:
Կայսրանի շէնքը շքեղ զարդար-
ուած էր կանաչի փունջերով, զրօշ-
ներով և զինուորական պատուա-
նշանակներով: Նոցին Մեծութիւնը
Բարձր-Լիտովսկի կայսրանից կառ-
քով ուղևորեցին գէպի գրաֆուհի
Պետեցկու կալուածքը՝ Բարձր-Լի-
տովսկի, ուր լաղթական կամար էր
կապուած: Նոցին Մեծութիւնը
Հաճեցան զրաֆուհու մօտ իջեա-
նելու:

Նիժնի-Նովոգորօվ. Տօնավաճա-
ռանոցի գործերին վերաբերեալ
վճարները օգոստոսի 25-ին բաւա-
բար անցան: Բողոքով ներկայաց-
րած է նոտարներին ընդ ամենը
700,000 ռուբլու պարտավորահի-
ներ:

ՍՕՖԻԱ. Իշխան Ալէքսանդրի
գահից Հրաժարուելու լայտարարու-
թեան բնագիրը հետեւեալն է.
«Համոզուելով այն տիւրը ճշմար-
տութեան մէջ, որ Բօլշարիայից
իմ դուրս գնալը կը Հեշտացնէ
վերականգնեցնելու Բօլշարիայի և
նրա աղատիչ Ռուսիայի մէջ եղած
բարի յարաբերութիւնները և միա-
մտուելով Ռուսիայի Կայսեր կառա-
վարութեան կողմից, որ մեր տէ-
րութեան անկախութիւնը, ազա-
տութիւնը և իրաւունքները ան-
մերձեանքի կման և թէ ոչ ոք չի
խառնուի իշխանութեան ներքին
գործերի մէջ, յայտնում եմ իմ սրե-
կի ժողովրդին, որ Հրաժարվում եմ

Բօլշարական գահից, ցանկալով
ապացուցանել ամենքին, թէ ուր-
քան թանկ են ինձ Համար Հայրե-
նիքի շահերը, որի անկախութեան
Համար պատրաստ եմ զոհելու այն
ամենը, ինչ որ թանկ է ինձ
Համար նաև կեանքիցս: Յայտնում
եմ շնորհակալութիւնս ժողովրդին,
իւր Հաւատարմութեան համար,
որ ցոյց տուեց նա ինչպէս երջա-
նիկ նոյնպէս և տիւրը օրերում, և
որ սկսած իմ Բօլշարիա մոտեց
գործելու ժամանակից կրեց ժողո-
վուրդը և գահը: Ես դուրս եմ
գնում իշխանութեան միջից և
մինչևի մահս կաղօթեմ առ Աս-
տուած, որ պահպանէ Բօլշարիան,
որպէս զի նա գառնալ մեծ, հզօր,
երջանիկ և անկախ տէրու-
թիւն: Խնամակալներ նշանակում
եմ Ստամբուլիին, Կարպիւզ-
լին և Մուսկուրովին: Հրամայում
եմ Բօլշարական բոլոր քաղաքա-
ցիներին Հնազանդել իմ նշանակած
խնամակալութեան կարգադրու-
թիւններին և պահպանել երկրում
անդորրութիւն, որ աւելի չբարդուի
առանց այն էլ Հայրենիքի գործերի
գծուար դրութիւնը: Թող Տէրը
պահէ Բօլշարիան. Մայրաքաղաքն
Սօֆիա 26 օգոստոսի 1886 թ.
«Ալէքսանդր»:

28 Օգոստոսի.

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Արտաքին գոր-
ծերի մինիստր Գիբսը մինիստրա-
կան խորհրդական գրաֆ Լամո-
դօրֆի և կանցլերախիլի վերատե-
սուչ իշխան Օբլոնսկու ուղեկցու-
թեամբ մեկնում է, Վիսոկո—Լի-
տովսկի:

Օգոստոսի 24-ին զինուորական
բաժնի վերաբերութեամբ Բարձրա-
գոյն Հրամայուած է. 1886/7 ու-
սումնարանական տարուանից պա-
կասցենել ստտիճանաբար Հետեւակ
իւնկերների դպրոցների թիւը և
կազմութիւնը, փոփոխելով ընդու-
նելութեան Համար գործող կանոն-
ները այդ դպրոցներում և բաց
անելով Համաձայն պահանջի, Սօս-
կովեան իւնկերների դպրոցում ա-
ռանձին բաժանմունք և կամաւոր-
ների Համար, որոնք կը ցանկան
զինուորական կրթութիւն ստանալ
զինուորական դպրոցի դասընթացի
Համապատասխան:

«Journal de St.-Petersbourg» թեր-
թը գտնելով, որ իշխան Ալէք-
սանդրի Հեռանալով ծանր դժուա-
րութիւն էլ չի լինիլ, յույս ունի որ
Բօլշարիայում ներքին և արտաքին
կարգը և անդորրութիւնը կը Հաս-
տատուին: «Ոչ մէկ տեղ», ասում է
թերթը, «այնքան սրտանց չեն ցան-
կանում Բօլշարական ազգի բարո-
րութիւնը, ինչպէս Ռուսիայում, որ
պատերազմով ձեռք է բերել
Բօլշարների Համար անկախութիւնը
և պարզ է, որ նա չի կամենալ
սահմանափակել կամ թուլացնել
այդ անկախութիւնը»:

ՍՕՖԻԱ. Իշխան Ալէքսանդրի ար-
դէն յայտնի լայտարարութիւնը
Հրատարակուած էր այստեղ իշխա-
նի Լօմ-Պալանկայ մեկնելուց առաջ:
ՎիՊ-ՊԻՆ. Իշխան Ալէքսանդրը
Լօմ-Պալանկից ժամանեց այստեղ

Типографія М. Д. Ротиніанць и К^о. Гол. пр., д. № 41